

Nr 123

Utlåtande i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mogård m. fl.* (I: 70) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 87), har hemställts, att riksdagen måtte besluta om ett årligt anslag till S:t Lukasstiftelsen på 25 000 kronor att utgå från och med innevarande år.

Till stöd för yrkandet har i motionerna anförts följande.

S:t Lukasstiftelsen, som är en sammanslutning av läkare, sjuvårdare och lekmän, inom vilken direktor Göte Bergsten, känd för sina insatser på människovårdens område, var verksam till sin död 1954, bedriver sedan mer än tio år tillbaka en hjälpverksamhet med sikte på människovårdens tre grundformer — den kroppsliga, den själsliga och den andliga. Denna verksamhet utövar stiftelsen genom anlitande av:

a) medicinsk sakkunskap, varöver stiftelsen förfogar dels direkt genom läkare inom sin egen ledning och bland sina medlemmar, dels indirekt genom utomstående läkare, till vilka stiftelsen kan hänvisa med stöd av sina relationer och sin allmänna erfarenhet;

(Till undvikande av missförstånd må framhållas, att stiftelsen icke lämnar direkt behandling av kroppslig sjukdom, men den hänvisar hjälpsökande, som befinnes eller kan antagas lida av kroppslig sjukdom, till läkare eller sjukhus.)

b) psykologisk sakkunskap, som förmedlas av utbildade psykiatrer, psykoterapeuter och psykologer, verksamma både inom och utom stiftelsen;

c) sjuvårdande verksamhet, i allmänhet meddelad av häri särskilt utbildade eller eljest erfarna personer, knutna till stiftelsen.

Genom sin verksamhet åsyftar stiftelsen framför allt att hjälpa människor, som befinna sig i själsliga konflikttillstånd och livsåskådningskriser eller som lida av neuroser eller av anpassnings- och samlevnadsproblem, kort sagt människor som ha personliga svårigheter av olika slag, vilka de ej själva förmå lösa. Religiös propaganda bedrivs ej inom stiftelsen. Sitt syftemål söker stiftelsen förverkliga bland annat genom rådgivningsverksamhet i enskilda samtal med hjälpsökande, föredragsserier, samlingar i form av s. k. retreatar samt kurs- och utbildningsverksamhet, avsedd för präster och pastorer, läkare, praktiskt verksamma psykologer, kuratorer, personalkonsulenter m. fl.

En så betingad och inriktad samverkan mellan olika fackmän, som här angivits och som kräves i ett mentalhygieniskt och sjuvårdande psykologiskt arbete av denna art, torde åtminstone i organiserad form sakna motstycke i vårt land och sannolikt även i Europa.

Stiftelsen består för närvarande av cirka 1 100 medlemmar, av vilka de flesta äro sammanslutna i sju lokalavdelningar, nämligen i Stockholm, Göte-

borg, Uppsala, Västerås, Borås, Halmstad och Jönköping. Sitt säte har stiftelsen i Stockholm, med lokaler vid Rådmansgatan 69.

Huvuddelen av sin verksamhet utövar stiftelsen från sitt institut för själavård och psykisk rådgivning, vilket är förlagt till samma adress. Där mottagas även de hjälpsökande. Största delen av dessa kommer på eget initiativ, men en stor del remitteras till institutet från sjukhus såväl i Stockholm som i landsorten, från sociala institutioner, pastorsämbeten och frikyrkoförsamlingar. De flesta hjälpsökande höra hemma i Stockholm med omnejd, men många komma från andra delar av landet. Stiftelsen vakar över att de själavårdspyskologer, som arbeta vid institutet, ha specialkompetens och äro inställda på att samarbeta med läkare.

Sedan år 1952 driver stiftelsen ett gästhem i Dalarö med plats för 25 gäster. Hemmet är framför allt avsett för människor, som utan att vara direkt sjuka behöva en tids vila och avkoppling i miljö av stillhet och lugn. Andlig vård och psykisk rådgivning lämnas av specialutbildade själavårdare från institutet, vilka ha regelbundna mottagningar på hemmet minst två dagar i veckan. Till hemmet hänvisas ofta konvalescenter av läkare och kuratorer vid sjukhusen. Genom bland annat en särskild frisängsfond skapas möjligheter att bereda även obemedlade eller mindre bemedlade personer tillfälle till en tids vistelse på hemmet.

Som ovan anförts utövar stiftelsen även en särskild kurs- och utbildningsverksamhet. Denna, som huvudsakligen drives genom institutet, är avsedd att giva en särskild utbildning åt personer, som redan äro verksamma inom praktisk yrkesverksamhet på människovårdens område. Som elever kunna antagas läkare, präster och pastorer, socialarbetare, praktiskt verksamma psykologer och andra personer i människovårdande eller socialvårdande arbetsuppgifter. Examen avlägges i följande ämnen: psykologi, neurologi, psykiatri, neuroslära, psykoterapi, själavårdspyskologi och själavårdslära.

Stiftelsens verksamhet har hittills finansierats på följande sätt:

a) genom besöksavgifter till institutet. Dessa, som hittills varit frivilliga, uppgå till genomsnittligt cirka 7 kronor per besök. (Obemedlade personer lämna i regel ingen avgift.)

b) genom medlemsavgifter; även dessa äro frivilliga. De uppgå genomsnittligt till cirka 7 kronor per medlem och år.

c) genom avgifter till kurser, seminarieövningar och föreläsningar, kollekt vid föredrag o. d.

d) genom gåvor och insamlingar från medlemmar och utomstående personer samt genom anslag från stiftelser, institutioner m. m.

Inkomstkällorna enligt a)—c) äro helt otillräckliga och kunna icke täcka ens hälften av stiftelsens och institutets utgifter.

Gästhemmets ekonomi, vilken är skild från stiftelsens och institutets, beräknas icke kunna lämna något bidrag till finansieringen. Icke heller kan något väsentligt bidrag beräknas komma från lokalavdelningarna, vilkas ekonomi även uppgives vara blygsam. En särskild insamlingsverksamhet för inrättande av gästhem och sjukhem, den s. k. landsinsamlingen, har annat syfte än att skaffa fram medel till stiftelsens och institutets löpande utgifter. Drygt hälften av stiftelsens utgifter måste därför bestridas genom inkomst-källor enligt d) här ovan.

Att förståelsen för och uppskattningen av stiftelsens verksamhet är stor, därom vittna de bidrag, som under årens lopp lämnats av enskilda personer och stiftelser. Från Stockholms stad har för åren 1953—1955 lämnats ett årligt anslag å 10 000 kronor, varjämte kungl. pensionsstyrelsen år 1954 anslagit ett belopp på 15 000 kronor till viss ombyggnad av gästhemmet. Stor

offervilja präglar även stiftelsens medlemmar och medarbetare, vilket bland annat framgår därav, att av dem som arbeta inom stiftelsen — fränsett de anställda — endast ett fåtal uppbär ekonomiskt vederlag. Där sådant förekommer, är detsamma som regel betydligt lägre än vad vederbörande kunnat uppnå i det vanliga förvärvslivet.

Den med åren utvidgade verksamhet, som blivit följderna av att stiftelsen och dess institut kontinuerligt ställes inför ökade krav, allteftersom dess verksamhet blivit mer känd och uppskattad, medför behov av ökade ekonomiska resurser för stiftelsen och dess institut. Framför allt är det den omständigheten, att fast anställda personer och fast knutna medarbetare i större omfattning än tidigare måste användas i stiftelsens tjänst, som för närvarande och för framtiden ställer avsevärt större krav på dess ekonomi. För år 1955 föreligger sålunda ett budgeterat underskott på över 37 000 kronor.

Det är därför icke möjligt för stiftelsen att bedriva sin verksamhet i den omfattning som vore erforderlig och önskvärd, om icke ytterligare inkomstkällor kunna tillskapas. Med hänsyn till det utomordentligt behjärtansvärda syftet med stiftelsens verksamhet, människovård och utbildning i människovård, torde det få anses vara av stort allmänt intresse, att stiftelsen får fortsätta och om möjligt utvidga sitt arbete. Det ligger nära till hands att ställa stiftelsens verksamhet och syftemål i samband med det förslag till lag om socialhjälp m. m., som socialvårdskommittén utarbetat och som är avsett att föreläggas innevarande års riksdag. Den hjälp som detta lagförslag åsyftar ligger väl i linje med stiftelsens verksamhet.

Över förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *socialstyrelsen* avgivit yttrande. Styrelsen har anfört följande.

Enligt stiftelsens stadgar och enligt vad som framgår av bilagda av socialstyrelsen införskaffade uppgifter angående S:t Lukasstiftelsens ändamål, verksamhet och ekonomi är stiftelsen en sammanslutning av själavårdare, läkare och lekmän och har till uppgift att främja vård av behövande sjuka, särskilt sådana fall där vårdbehovet har sin grund i psykiska konflikt- och svaghetstillstånd.

Redogörelsen visar även att verksamheten bedrivs på olika linjer samt att stiftelsen förutom behandlingen av enskilda personer även driver ett gästhem i Dalarö med 25 platser samt har särskild utbildningsverksamhet bland personer, som äro lämpliga att deltaga i stiftelsens psykologiska behandling och själavårdande verksamhet. Utbildningen omfattar såväl en lägre som en högre kurs. Från den högre kursen erhålles särskilt diplom rörande genomgången utbildning.

Helt allmänt vill socialstyrelsen betona vikten av att legitimerade läkare i alla sjukdomsfall få ta ansvar för diagnostisering, behandling och vård. Detta krav på medicinsk sakkunskap måste också tillgodoses i psykosomatiska sjukdomsfall. Många patienters sjukdomstillstånd förvärras och tillfrisknandet fördröjes ofta genom konflikter och bekymmer av olika slag. I dylika fall anlitas hjälp av kuratorer både vid sjukhusen och vid hemsjukvård, och den kommunala socialvården spelar även en viktig roll. Att hjälpa sjuka personer att återvända till arbetslivet så snart som möjligt och med så fullständigt återvunnen hälsa som möjligt är ett intresse icke blott för den enskilde utan även för samhället. Enskilda föreningars medverkan i sådan verksamhet är därför att hälsa med tillfredsställelse.

Enligt socialstyrelsens uppfattning finnes sålunda behov av en sådan verksamhet, som för närvarande utövas av S:t Lukasstiftelsen.

Stiftelsens inkomster utgöras för närvarande av medlemsavgifter, mindre donationer samt bidrag från Stockholms stad för åren 1953 och 1954 med 20 000 kronor. Från pensionsstyrelsen har under år 1954 bidrag utgått till reparation av kök i det nyanlagda gästhemmet. Staten för år 1955 redovisar ett beräknat underskott på sammanlagt 37 800 kronor, vartill kommer ev. driftunderskott för gästhemmet.

Då stiftelsen för fullgörande av sina skilda arbetsuppgifter måste ha tillgång till skickliga läkare, psykologer, präster och socialarbetare, är det uppenbart, att stiftelsens inkomster icke ens tillnärmelsevis kunna täcka kostnaderna för verksamheten.

S:t Lukasstiftelsens verksamhet står öppen för alla grupper av människor, som äro i behov av stiftelsens rådgivning och stöd. Socialstyrelsen anser det därför motiverat, att statsbidrag beviljas till verksamheten. Mot det i motionen föreslagna beloppet 25 000 kronor har styrelsen icke någon erinran att göra. Socialstyrelsen vill sålunda tillstyrka, att S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1955/56 beviljas bidrag med 25 000 kronor.

Utskottet har vidare hemställt om och mottagit yttrande över motionerna från *svenska kyrkans diakonistyrelse*, som anfört i huvudsak följande.

Det synes klart, att stiftelsen bedriver en verksamhet, som i dagens situation är mycket angelägen. Från de mest skilda håll uttalar man sig om stiftelsens verksamhet med både respekt och tacksamhet. De uppgifter stiftelsen satt sig före äro av sådan art, att de knappast böra övertagas av ett statligt organ, men å andra sidan är det ett allmänsamhälleligt intresse, att verksamheten får fortsätta.

Ett studium av stiftelsens ekonomi visar *att* i fråga om gästhemsverksamheten löpande utgifter täckas av inkomsterna, medan däremot önskvärd avskrivning samt avsättande av reparationsfond är otänkbar, *att* beträffande själva stiftelsen ett mindre underskott föreligger samt *att* beträffande institutet, som synes vara själva centrum i stiftelsens allmännyttiga verksamhet, utgifterna endast till något över hälften täckas av inkomsterna. Det ekonomiska läget är direkt prekärt. De möjligheter som synas stå till buds att sanera ekonomien äro antingen höjande av rådfrågningsavgifterna, ökande av de enskilda gåvorna, statsunderstöd eller nedskärning av utgifterna.

Vad höjningen av rådfrågningsavgifterna angår, synes den vägen knappast rekommendabel. Det är tvärtom önskvärt att rådfrågningsavgifterna sättas så pass lågt, att ingen av kostnadsskäl avskräckes från att anlita institutets rådgivning.

Enskilda gåvor inflyta i ökad utsträckning, men verksamheten kan inte annat än förlora på om dess ledande krafter måste begränsa sin terapeutiska verksamhet för att i stället använda tid till insamlingsresor.

En nedskärning av utgifterna måste bli ofrånkomlig om icke inkomsterna ökas, men den torde i så fall i första hand gå ut över de redan mycket lågt satta arvoden till de på stiftelsen anställda. För en sådan verksamhet, som stiftelsen bedriver, är det emellertid ett oeftergivligt villkor, att endast verkligt goda krafter anställas. Det förtroende stiftelsen redan på så många håll vunnit torde alldeles särskilt ha sin grund i det utomordentliga sätt, på vilket stiftelsens ledande krafter vetat att handha sin uppgift. Därför vore en nedskärning av utgifterna en mycket olycklig utväg.

Vad beträffar bidrag från det allmänna sida är att anteckna, att Stockholms stad sista åren lämnat ett anslag med 10 000 kronor. Därutöver erhåller stiftelsen inga kommunala anslag eller landstingsbidrag. Det bör övervägas, huruvida stiftelsens verksamhet är så pass riksomfattande att stats-

bidrag är motiverat. Klientelet synes till fem sjättedelar komma från Storstockholm och endast en sjättedel från övriga delar av landet. Denna senare del tycks dock vara stadd i ständig ökning. Därtill kommer, att stockholmsklientelet till stor del består av inflyttade från andra delar av landet, vilka genom omplantering i storstadsmiljön råkat i kriser och svårigheter. Vidare bedriver stiftelsen en omfattande föredrags- och kursverksamhet, som avser landet i dess helhet.

Då det i budgeten för år 1955 beräknade underskottet, 6 600 kronor på stiftelsen och 31 200 kronor på institutet, icke torde bero på någon tillfällig stegring av utgifterna, synes det styrelsen synnerligen välmotiverat, att ett årligt statsbidrag på sätt motionärerna föreslå utgår till stiftelsen.

Utskottet. Såsom motionärerna framhållit och remissinstanserna understrukit torde den av S:t Lukasstiftelsen bedrivna verksamheten tillgodose ett visst samhällsintresse. För egen del har utskottet kommit till den uppfattningen, att verksamheten närmast bör ses som ett komplement till den socialvård i ordets vidaste bemärkelse, som meddelas i samhällelig regi. Utskottet anser det därför motiverat med en utredning, huruvida och i vad mån stiftelsen skall kunna beredas erforderligt stöd.

Som svenska kyrkans diakonistyrelse framhållit synes böra övervägas huruvida stiftelsens verksamhet är så riksomfattande att statsbidrag är motiverat, eller om det bör ankomma på kommunala huvudmän att i likhet med Stockholms stad stå för bidragsgivningen. Härvidlag synes det utskottet inte uteslutet att en närmare utredning kan komma att visa, att skilda principer bör tillämpas för stiftelsens olika grenar. Utskottet vill också erinra om att pensionsstyrelsen redan ansett sig kunna bidra till iståndsättandet av stiftelsens gästhem i Dalarö, vars karaktär nära torde ansluta till konvalescenthemmens. I den mån en vidgad statsbidragsgivning anses kunna komma i fråga, måste jämväl närmare övervägas, på vad sätt denna bäst skall utformas för att tillgodose de i viss mån motstridiga kraven på administrativ lätthanterlighet och en ur principiell synpunkt riktig anknytning till statlig verksamhet av närbesläktad art. Även önskemålet att stiftelsen skall kunna bibehållas som en enskild institution utan starkare medinflytande från det allmännas sida än som betingas av hänsynen till den nödvändiga kontrollen å användningen av skattemedlen eller statliga fondmedel bör i detta sammanhang vinna beaktande.

Närmare utredning i nu antydda hänseenden och av frågan, i vad mån ett undantag i detta särskilda fall kan medges från den allmänna regeln om största varsamhet vid utvidgning av den statliga bidragsgivningen till att avse nya ändamål, har inte kunnat verkställas av utskottet. Utskottet är därför inte berett att tillstyrka medelsanvisning enligt motionärernas förslag. Emellertid synes det angeläget, att Kungl. Maj:t, för den händelse stiftelsen själv skulle inkomma med en framställning av motsvarande innebörd som motionernas, gör frågan till föremål för en förutsättningslös utredning.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i anledning av motionerna I: 70 och II: 87 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört.

Stockholm den 10 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Näsgård, Leander, fröken Andersson, herrar Näsström, Pålsson, Hesselbom, Sundelin, Gustaf Andersson, Einar Persson, Birger Andersson, Bergman och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Lindholm, Svensson i Ljungskile, Åkerström, Hoppe, Staxäng, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Thapper, Onsjö, Nihlfors och Almgren.

Reservationer

- 1) av herrar *Karl Andersson* och *Hesselbom*
- 2) av fröken *Elmén*.